

Nora Maria Vasilescu

Omul cu lupă

Partea I

„I can think you off, she had once told him.
He did not doubt it.¹”

John Gregory Dunne – *Nothing Lost*

¹ „Pot să mi te scot din cap, îi spusese ea cândva. Iar el nu-i pusese cuvântul la-ndoială.” (În engleză, în original)

I

Pe banda întâi, din vedere laterală, Cornelius observă un Jeep nou-nouț care se tot împinge până peste marcajul de stop. Banda întâi e exclusiv pentru cotit la dreapta. În față, drumul spre Hamden se ridică peste deal cu o singură bandă pe sens. Cornelius îngustează pleoapele și bagă-ntr-a-ntâia. „Ete, na!” schițează el din buze și-ncepe să ridice stângul. Deodată cu verdele semaforului, mașina sare-nainte ca din arc. Cornelius trece într-a doua, continuând să apese accelerația cu gentilețe, cât să nu scrâșnească în timp ce controlează în retrovizoare poziția Jeepului.

Se relaxează-ntr-a treia satisfăcut. Intuiția lui a fost corectă: Jeepul nu a cotit regulamentar la dreapta. Intenționase într-adevăr să șunteze coada de mașini care așteptaseră cuminiți în amonte, pe banda de mijloc. I-a tras-o, se-nveselește el, cu atât mai mult cu cât Jeepul ăla pe care îl zărește acum introducându-se greoi în bandă cale de vreo trei mașini în spate are cel puțin cincisprezece ani mai puțin decât „hârbul” lui de Hondă cumpărată pe vremea în care vânduseră casa din Jersey.

Nu d-aia vine însă el pe Hartford Turnpike, o șosea cu limita la 35-40 mile pe oră, elegant înrămată de coroane ample de copaci bătrâni îndeaproape și de dealuri întrecurbate în depărtare. Are de văzut culori, adversarul e uitat definitiv. Drumul îl ridică peste culme deschizând perspectiva înainte, pe arce de roșu-galben urmate de altele fumurii și, încă mai departe, albastre, incerte, poate munți sau poate nori.

- Tot restul drumului e închis? scoate el pe geam capul aproape mascat de largi ochelari de soare, înspre polițai.

În față, perpendicular pe șosea, camioane cu lungi brațe articulate sus, printre crengi, taie, smucesc, aruncă fragmente rupte. Pe jos frunze, alte crăci, un trunchi recent decupat. Șoseaua strălucește în aurul prăfos al luminii de toamnă dar azi noapte a fost furtună. De-a lungul întregii porțiuni de Hartford Turnpike pe care-a străbătut-o, profesorul Cornelius Todea a avut de ocolit echipe care-i strângeau urmele. „...dar de-acum ți s-a-nfundat” figurează el nonverbal, cu voce bună încă, în vreme ce răsucesc muzica mai încet ca să se poată înțelege cu omul legii care se apropie alene de mașină.

- Locuiți aici? întreabă acela (folosește a II-a nedeterminată – capul lui Cornelius e cel care o traduce cu plural de politețe).

- Nu-nu, ezită el surprins la cât de tentat se simte să mintă.

- Atunci... și polițaiul cu față plictisită îi indică la dreapta o stradă necunoscută.

Cornelius se supune parțial vexat de accentul morocănos al omului. De obicei sunt mai vorbăreți, mai ales în situația – valabilă și acum – în care cel care se cere lămurit are o anume vârstă și mai e și bine îmbrăcat. Iar Cornelius, care se îndreaptă către unul dintre puținele cursuri pe care le-a păstrat după pensionare, este foarte conștient de jacheta de piele întoarsă învelindu-i umerii în ocră cald, deasupra cămășii deschise la gât (o sfidare, dacă nu chiar impertinență), cu butoni în manșete și țesătură complicată.

Vexarea se diluează în deconcertare progresivă indusă de absența GPS-ului, foarte vechi și dezmembrat pe bancheta din spate. Cornelius n-are nevoie să-și sărbătorească cea de-a 64-a aniversare ca să știe precis, dintotdeauna, că e în stare să se piardă oriunde, inclusiv în Bucureștiul unde a copilărit. Absența GPS-ului deschide probabilitatea de a se pomeni pe

neașteptate într-o autostradă, sau chiar în vreo rută cu viteză maximă de 55, un loc adică, unde toată lumea normală merge cu cel puțin 65 mph. În fine mai e și frustrare. Ca să ajungă la facultate, el o apucă pe drumul ăsta nu numai fiindcă poate conduce alene, ci fiindcă e pur și simplu frumos.

Până să-și adune el sferturile de reacție, atinge următoarea intersecție la care un Mercedes deturnat și el de poliție, văzându-l ezitant, i se strecoară prin stânga și o cotește cu aplomb într-acolo. Cornelius îl urmează. Merțanul are aerul că știe ce face. Pasager, Cornelius își mărturisește că și drumul ăsta are frumusețe, lipsit de case, direct prin pădurea subțire. Depășesc următoarea intersecție unul după celălalt, se rotesc pe rând la stânga, încrucișează (Cornelius n-o recunoaște) șoseaua de pe care fuseseră izgoniți adineaori, se mai răsucesc o dată la dreapta (Cornelius își promite să oprească de îndată ce-ar zări un loc unde ar putea să-și monteze tihnit GPS-ul) și... în fine recunoaște locurile. Merțanul, care acum se depărtează, îl adusese foarte bine.

Scrie de tipar pe tablă data limită a prezentării eseului final. I-a luat ceva să se prindă că aici, spre deosebire de NYU, majoritatea studenților nu pricep scrisul de mână. Cei proveniți din licee catolice da, dar toți aceia din licee de stat înțeleg numai scrisul de tipar. Adevărat și că la NYU preda exclusiv cursuri avansate, audiența trecuse deja prin cei doi ani pregătitori, cei construiți ca să aducă masa de studenți cam la același nivel, iar, printre cele învățate în acei doi ani pregătitori se găsea (indiferent lui, care intrase direct în master), și obligatoriul curs de „writing” care nu se ocupă cu nimic legat de beletristică, ci doar se asigură că toți studenții sunt alfabetizați corespunzător.

Pentru el scrisul cursiv e o extensie a persoanei, de aia e unic, nu? de aia seamănă vag cu al mamei sau al tatălui, fiindcă

face parte din însăși persoana care-l produce, o pictură simultană a literei, cu tușă proprietară. De fiecare dată scriind la tablă adușmea și de fiecare dată înregistrează cu trecătoare uimire mirosul chimic al cariocei pe suprafața albă în locul mirosului prăfos al cretei. Ai zice că falsă expectație ar fi trebuit să se fi fanat în toți acești ani. Și totuși nu. În capul lui, pe sub fiecare literă, curge mic praful de cretă, așezându-se delicat pe pereții organici ai nărilor, ca în București în '65.

Se întoarce: buchisesc formulare. Le dăduse să completeze evaluările ca să-și mascheze propria neglijență. Datele ar fi trebuit să se fi aflat pe tablă când intraseră ei în încăpere, adică dacă el n-ar fi preferat să rămână în mașină încă cinci minute, cât să-și asculte până la capăt ultima piesă din partita 6, cea cinică, sau așa o percepse el. Când încep să-și treacă foile înspre catedră, le vorbește știind că e ascultat doar pe jumătate. Dar a mai făcut-o. Unora, acelora selectați de ceva mult mai din adânc decât creditele unui curs de vară, jumătatea asta le va rămâne.

Fiindcă nu le vorbește despre Marii Maeștri, ci despre onoarea de a-ți susține grupul (indiferent că se numește „țară” sau „națiune” sau „strat social”) prin muncă intelectuală, prin efort constant și organizat, lipsit de spectaculos, dar brilliant prin folosirea minții, despre Johann de Witt², firește, obsesia lui. Fără el, Descartes nu s-ar fi simțit mai bine în Olanda decât în Franța, ar fi publicat poate jumătate din ce a publicat, fără el Spinoza ar fi murit de foame, fără el Rembrandt n-ar fi putut să producă decât portrete, nicio mare scenă biblică nu s-ar fi putut așterne pe pânză. Diferența între ambiția lui Johan de Witt și cea a lui Cromwell, care ar fi fost la un pas de a-și sluji

² Johan de Witt, conducătorul de facto al Republicii Olandeze între 1653 și 1672. Om al legii, economist, și matematician, a promovat toleranța religioasă, republicanismul și libertatea cuvântului. A fost sfâșiat în stradă de către mulțimea înfuriată de propaganda clericală finanțată în special de către Ludovic Soare.

grupul de n-ar fi visat să întemeieze o dinastie. Diferența între hărnicia lui de Witt și cea a lui Charles al doilea, fiindcă cei doi dușmani împărtășeau aceeași iubire de toleranță și de pace.

Pentru toți admiratorii de pompă și cavalerism ai epocii, funcționarul, avocatul cu geniu matematic care a luat frâiele Europei între degetele pătate de cerneala miilor de scrisori, este nedemn să conducă. E prea departe de untdelemnul încoronării. N-are nici măcar un strămoș care să fi primit pe umeri sabia regelui. Ce contează eficiența, dacă vine din mâinile unui conțopist intelectual?

Și de Witt e cel care le permite artiștilor și filosofilor și poezilor să-și facă treaba în timp ce el se lasă din ce în ce mai acoperit de bârfele pline de ură cărora nu le-a dat niciodată vreo importanță până ce s-au dovedit ucigașe. Cursul lui de încheiere abandona arta propriu-zisă, îi invita să scurme în straturile istoriei și să vadă cine și cum se făcuse responsabil de cele pe care le admirau sau le detestau. Și, nu în ultimul rând, să învețe ce să le ceară acelora care credeau că-i pot reprezenta pe artiști, pe poeți, pe filosofi și chiar pe istoricii artei care aveau ei să devină.

Calcă întins. E o alee îngustă cu pietriș care-l scoate repede din campus spre parcare. Dacă nu e neapărat necesar, nu ține să-și întâlnească vreun coleg. Profesorii de aici nu au avut când să-i devină apropiați; colegii reali, alături de care a petrecut ani, au rămas cei din NYU. Nu că graba asta i-ar strica întru ceva dispoziția. N-a mers rău. Anul ăsta i s-a părut chiar că vede mai multe priviri focalizând ce focaliza el. Bosch, bătrânul Brueghel, Vermeer (bine popularizat de film), Fabritius (bine popularizat de noul Pulizer – mă rog, romanul, altfel de o calofilie agreabilă, lui i se părea cam pompieristic dacă-l punea în contrast cu studiata economie de mijloace a pictorului), Ruysch (pentru feministe) și mai ales Rembrandt.

Indiferent ce-aveau să facă de-acum încolo, el se asigurase că grupa aceea de copii își pierduse virginitatea. N-ai cum să rămâi același înainte și după Marii Maeștrii. Mai mult de-atât... aproape că ridică din umeri... n-avea cum să le atingă destinul. Și să fi putut nu și-ar fi dorit-o.

Pe când se apleacă după maneta care să-i deschidă portbagajul, le aude vocile chemându-l. Două studente cu figuri preocupate. Dezdoindu-se, Cornelius le percepe presiunea pulpelor în pielea dezvelită de pantalonii scurți. N-au vorbit, spun ele, deloc despre faptul că prosperitatea în care se dezvoltă toată această artă se datorează comerțului cu sclavi. Vorbiseră, dar în treacăt.

Sigur, înțelege el unde vor s-ajungă. De fapt intenționase să se ferească de latura asta a discuției, nu fiindcă el personal ar fi disprețuit importanța coloniilor și a comerțului cu sclavi însă credea cu tărie că, indiferent de condițiile economice, intenția morală, individuală conta. Și cu adevărat orbitor, în scurta strălucire a Provinciilor Unite, i se părea efectul libertății asupra creativității intelectuale. Nu urma să nege prin asta că libertatea aceea se înfipsese adânc cu picioarele în bunăstare. Totuși, așa limitat cum se petrecuse, tot era un miracol pentru – ce Europa! – la 1650 pentru întreg globul.

- Da, ar fi utilă istoria aceea a Companiei Indiilor de Vest, dar e o lucrare formată... se sprijină el cu palma de metalul încălzit al mașinii, e formată aproape exclusiv din date... cifre. N-o inclusese în bibliografia obligatorie ca să nu dea sentimentul că și-ar dori ca ei să-nvețe papagalicește, dar...

- Dar dă seama de importanța coloniilor în barocul olandez, observă una dintre ele, cea mai apropiată.

- Și mai ales, subliniază cealaltă, cea care descoperise tomul, mai ales face dovada că toleranța, buna intenție nu sunt de ajuns ca să...

Știa el că Statele Generale fac un tratat cu regele Surinamului să le furnizeze două mii de sclavi anual? Știe, se

răsuțește el rece pe dinăuntru – chiar nu vrea să le dea prin minte că disprețuiește ce s-a petrecut cu sclavii aceia, ar fi atât de ... eronat! Câți posibili vermeeri și fabritiuși și rembranți au murit pe navele Companiei Indiilor de Vest? Pierde din vedere cămașa roșu cadrilat mare cu verde a celei mai apropiate. Este... își cumpănește el vorbele... este o mare oroare pe care Secolul de Aur se sprijină. Nu pierdem lucrul din vedere, dar când cineva își compune un curs, ține cont și de timpul alocat. Iar scopul lui rămânea ca la final studenții să fie familiarizați cu toți Maeștrii, cu influențele, cu tehnologia, cu arta narativă a compoziției... Oroarea, crede el, e un fapt îndeplinit, mort. În vreme ce picturile continuau să...

Uite însă că ele veneau cu niște idei seminale pentru eseul final, își mutase el privirea pe șuvițele care-i flutură pe frunte celeilalte, tot fără să vadă. Dacă vor să meargă pe calea asta, le poate ajuta cu bibliografie suplimentară. Și se lansează urmat îndeaproape de ele asupra contrastului abrupt dintre pasiunea lui Rembrandt și a altora pentru Orient (seturile de armuri japoneze pe care le ținea în casă de pildă), traducerea recentă în epocă a lui Confucius... și atitudinea contemporanilor săi, tot olandezi, tot republicani... față de... Da! exact!

Sau un alt subiect interesant, ar fi putut documenta relația cu străinul – *marrain*-ii, evreii refugiați din Spania, Uriel da Costa... da și Spinoza... Le-ar interesa?

Să-l emailizeze să-i amintească. Uituc de-o viață, le roagă fără falsă umilință. Niciuneia nu i-a reținut numele de-adevăratelea. Fetele îi mulțumesc lăsându-l să se așeze în fine la volan.

Nu are mult de condus. Vrea doar să evite ora de vârf lenevind într-un anticariat din Hamden care servește și mâncare, o încăpere dreptunghiulară pe ale cărei laturi lungi rafturile formează un soi de separeuri cu câte un fotoliu și măsuțe. Intră dinspre parcare adulmecând aprobator izul

puțin înecăcios de hârtie veche. Nu „înecăcios”, se corectează străbătând scurtul coridor cotit care-l poartă printre pereții cu anunțuri: lecții de chitară, de yoga, pierdut pisică, meditații, concertul corului bisericii...schimb de bijuterii. Schimb de bijuterii?! *How it works*: îți aduci bijuteriile pe care nu le mai porți de ceva timp, le lași pe-o masă și-ți poți lua altele dintre cele aduse de alții. „Ce simpatică idee”, se lasă el surprins. „Înecăcios” însă nu se leagă de prezent, ci de cele câteva săptămâni petrecute în România, se diagnostichează el, acum cât? Vreo cincisprezece ani? Închis de dimineață până seară în apartamentul întunecat din Praporgescu la triat de cărți.

Nu triase propriu-zis, se prezintă el jovial la barul de cafea și dulciuri din fundul librăriei – uite, îmbătrânea și tot nu-și găsea o pace solidă cu proprietatea termenilor – le legase pe toate ca să le dăruiască. Fata de după bar îl întreabă cu ce-l poate servi. Două săptămâni le deschisese pe rând, le răsfoise și le adăugase diverselor pachete: sfoară și o etichetă, sfoară și o etichetă. Cafea și un... unnn...

La finalul primei săptămâni începuse să tușească, din ce în ce mai rău. Crezuse că e o răceală. Dar nimic nu-i ajuta, nici nu-și mai putea prelungi șederea. Se-ndoa de șale și tușea până ce-i venea stomacul în gură. Fata de la bar nu-i așteaptă indecizia, pregătește cafeaua schimbând vorbe cu un ins așezat alături. Cornelius indică o chiflă arăbească flască. Emmei îi venise ideea că ar putea fi alergie. De cum își acoperise nasul cu masca proaspăt achiziționată de la farmacie, tusea cedase. Trecuse prin cărțile bunicului (carte funciară... *Code civile des Français édition originale et seule officielle*... Istoria lui Xenopol, Istoria lui Iorga) ale bunicii (Robespierre, Marat, Fouché, Van Loon, Fausta învinsă), ale mamei (Hegel, Sienkiewitch, psalmii zdrențuiți, rețetarul ale cărui pagini lipite ar fi preferat să nu le fi citit). Cornelius semnează chitanța pentru plata cu card. Și, bineînțeles cărțile propriiei copilării: șirul de BPT, Familia Thibault, procese celebre

(părul cel verde al lui Baudelaire!), Asturias, Cortázar, Chrétien de Troyes, Cântarea Cântărilor în traducerea lui Ioan Alexandru, albume... Cornelius se retrage în semiîntunericul de dincolo de bar. Îndeobște șed aici cei care vorbesc și pe care el îi evită, dar la ora asta e gol. Cafeaua e proastă. Ar fi putut să ceară un espresso, dar i s-a părut că i-ar cădea mai bine supă întunecată, subțire, multă și fierbinte. Mirosul de carte învechită... „tăios”... „stringent”... Cornelius scormonește prin patru limbi: îl simți în baza nasului și te face atent.

Fata de la bar are profil de medalie: nas, bărbie, buze, toate protuberante ca într-o exagerare voită, care să pună la încercare pielea de bebeluș blond. La un milimetru de grotesc. Bărbatul cu schelet pătrătos îi face conversație tihnită. Conversație e un fel de a vorbi, constată Cornelius în loc să-și încarce fișierul cu primul sfert al lucrării, așa cum își plănuise. Tipul aprobă, mormăie și râde: fata e cea care-și face conversație.

Interesantă, consideră el în timp ce mușcă scrupulos din chifla plină cu brânză topită. Fata cu profilul de medalie vrea să-și facă un tatuaj de-a lungul șirei spinării. Mom is like OK with it. Tata like nu prea. Interlocutorul o aprobă serios, un tatuaj is like... doar e de-a lungul spinării, *it's not like*... Fata se zigzaghează de la peretele cu mașinării de espresso, filtru, cuptor, la barul fără clienți și înapoi. Interlocutorul – ca la douăzeci, față rotundă, bărbuță cât să sublinieze și mai abitir rotunjimea – nici măcar n-a catadicsit să-și cumpere o cafea, se indignează superficial Cornelius.

Mama fetei, cea care e OK cu tatuajul, vrea să-i și plătească taxele pentru colegiu. Când? La anul, dar ea vrea să-și ia o slujbă să-și plătească singură. Prima frază completă, o complimentează pe dos Cornelius amuzat. *Yeah*, agreează interlocutorul, *you'll be fine*, dar ea revine la tatuaj. A încercat să deseneze dar *it's kinda* (el: ăhă) și e greu să suportți când ți se face (el: ăhă) totuși ea... *kinda*... (el își sfârâie saliva printre dinți a râs). *Definitely!*